

12

**DOCTRINAE ARISTOTELICAE
DE IMPUTATIONE ACTIONUM
EXPOSITIO.**

QUAM

VENIA AMPL. FACULT. PHILOS. UPS.

P. P.

MAG. FREDRIC. GEORG. AFZELIUS
PHILOS. PRACTICAE DOCENS

ET

STENO JOH. STENBERG
VERMELANDUS.

IN AUDIT. GUSTAV. DIE XIV APRIL. MDCCCLII.

H. A. M. S.

P. V.

UPSALIAE,
EXCUDERANT REGIAE ACADEMIAE TYPOGRAPHI.

Neque vero propositum est voluntas, etiamsi huic finitimum et affine (*σύνεγγυς*) esse videatur. Nam propositum ea, quae sunt impossibilia, numquam spectat (*οὐκ ἔστι τῶν ἀδυνάτων*): et idcirco, si quis dixerit se sibi impossibilia proposuisse, stultus esse videretur (*δοκοίη ἡλίθιος εἶται*); voluntas autem ea quoque, quae impossibilia sunt et nemini contingere possunt, sequitur (*ἔστι τῶν ἀδυνάτων*), ex. gr. immortalitatem. Porro autem voluntas in iis quoque versatur, quae nullo modo volens ipse per se efficere potest (*τὰ μηδαμῶς δὲ αὐτοῦ πραγ-θέντα*): ut si quis vellet histrionem illum vel athletam superiorem discedere (*νικᾶν*); at haec et horum similia nemo sibi proponit (*προαιρεῖται τὰ τοιαῦτα οὐδεὶς*), sed ea dumtaxat, quae agens ipse per se efficere posse arbitratur (*ὅσα οἴεται γενέσθαι δὲ αὐτοῦ*). Praeterea autem voluntas ipsum finem po-

trarietas non in diversis, sed in eadem re considerari debet; cupiditates autem ejusdem rei contrariae inter se reperiri nullo modo possunt. Quomodo enim fiet, ut idem et ali et non ali, et comedere et non comedere simul cupiat? Nam ita quoque electio cupiditati esse contraria dicitur." Hactenus Eustratius. Micheletus autem haec addit: "Dilucide exposuit interpres, quae sit differentia inter *diversum* et *contrarium*. Itaque cum cupiditas a cupiditate diversa tantum, electioni autem contraria esse possit, patet, propositum non esse cupiditatem, per tertiam quidem rationem." (Vide ejus *Commentar. ad h. l.* p. 149.) — 4:0) Quoniam cupiditas est eorum, quae sunt jucunda et molesta, propositum autem boni et mali, honesti et turpis esse consuevit, propositum et cupiditas idem esse non possunt. Similiter etiam dicit ETH. EVDEM l. c. p. 1225, B, 50: *Ἐτι θει-θυμός μὲν καὶ θυμὸς ὀστέος μετὰ λύπης, προαιρούμε-θα δὲ πολλὰ καὶ ἄγεν λύπης.* — Ex his igitur omnibus sequitur, ut propositum neque cupiditas, neque ira sit.

tissimum spectat (*τοῦ τέλους ἔστι μᾶλλον*): propositum vero instrumenta, quae ad finem obtinendum conducunt (*τῶν πρὸς τὸ τέλος*). Sic bene valere volumus (*ὑγιαίνειν βουλόμεθα*): ea autem adhibere, quibus bene valeamus, nobis proponimus (*προαιρούμεθα δὲ δι' αὐτὴν ὑγιαίνομεν*). Similiter etiam beati esse volumus, atque hoc ipsum nos velle dicimus (*εὐδαιμονεῖν βουλόμεθα καὶ φαμέν*): hoc autem idem nos nobis proposuisse dicere non convenit (*προαιρούμεθα λέγειν οὐχ ἀρμόζει*): propositum enim omnino (*ὅλως*) non nisi in iis, quae in nostra potestate sunt (*περὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν*), versari videtur *).

*) Ibid. p. 1111, B, 19-30. — Tres igitur rationes exhibet Aristoteles, cur propositum idem non sit ac voluntas. 1:o) Quoniam voluntas *impossibilita*, propositum autem haec nequaquam spectare potest, propositum et voluntas idem esse non possunt. Similiter etiam dicit ETH. EVDEM. I. c. p. 1225, B, 32: *βούλονται μὲν γάρ ξεῖνα καὶ τῶν ἀδυνάτων εἰδότες, οἷον βασιλεύειν τε πάντων ἀνθρώπων καὶ αὐτάντων εἶναι, προαιρεῖται δὲ οὐδεὶς μὴ ἀγνοῶν ὅτι ἀδύνατον*. Et MAGN. MORAL. I. c. p. 1189, A, 5: *βούλησις μὲν γάρ ἔστι καὶ τῶν ἀδυνάτων, οἷον βουλόμεθα μὲν αὐτάντων εἶναι, προαιρούμεθα δὲ οὐ*. — 2:o) Quoniam voluntas ea, quae aliquis *ipse per se efficere non potest*, propositum autem haec nequaquam spectare potest, propositum et voluntas idem esse non possunt. Huc refer, quae dicuntur ETH. EVDEM. I. c. B, 35: *προαιρεῖται δὲ οὐδεὶς μὴ ἀγνοῶν ὅτι ἀδύνατον, οὐδὲ ὅλως ὁ δυνατὸν μέν, μὴ ἐφ' αὐτῷ δὲ οὔτεται πρᾶξας η̄ μὴ πρᾶξις. ὥστε τοῦτο μὲν θαυμάσιν, ὅτι ἀνάγκη τὸ προαιρετὸν τῶν ἐφ' αὐτῷ τι εἴγαται*. Et MAGN. MORAL. I. c. — 3:o) Quoniam voluntas ipsum *finem*, propositum autem *instrumenta*, quae ad finem conduncunt, spectat, propositum et voluntas idem esse non possunt. De hac praeципua propositi et voluntatis differentia dicit ETH. EVDEM. I. c. p. 1226, A, 7: *οὐδεὶς γάρ τέλος οὐθὲν προαιρεῖται, ἀλλὰ τὸ*

Neque igitur propositum est *opinio* (*οὐδὲ δὴ δόξα ἀν εἰη*). Nam opinio circa omnia versari videatur (*περὶ πάντα εἶναι*): neque minus circa ea, quae aeterna sunt et impossibilia (*τὰ ἀΐδια καὶ τὰ ἀδύνατα*), quam quae in potestate nostra sunt (*τὰ ἐφ' ημῖν*). Porro autem in opinione differentia falsi et veri praecipua est, atque alia ab alia falsitate et veritate distinguitur (*τῷ ψευδεῖ καὶ ἀληθεῖ διαιρεῖται*): at in proposito differentia boni et mali est praecipua, atque aliud ab alio bonitate et malitia potissimum distinguitur (*τῷ κακῷ καὶ ἀγαθῷ μᾶλλον*). At vero fortasse ne quidem umquam dixerit quispiam (*ἴσως οὐδὲ λέγει οὐδείς*), propositum omnino idem esse ac *opinio* in universum (*ὅλως δόξη τάυτον*): sed idem esse, quod *opinio* quaedam specialis (*δοξάν τινα*). Neque vero propositum est *opinio*

*πρὸς τὸ τέλος** λέγω δ' οἷον οὐθεὶς ὑγιαίνειν προαιρεῖται, ἀλλὰ περιπατεῖν ή καθῆσθαι τοῦ ὑγιαίνειν ἔγενεν, οὐδὲ εὑδαιρεούσῃ, ἀλλὰ χρηματίζεσθαι ή κινδυνεύεν τοῦ εὐδαιρεούσῃ ἔγενον· καὶ ὅλως δηλοῦ ἀεὶ προαιρούμενος τι τε καὶ τίνος ἔγενε προαιρεῖται· ἔστι δὲ τὸ μὲν τίνος, οὐ δέ γε προαιρεῖται ἄλλο, τὸ δὲ τι, οὐ προαιρεῖται ἔγενε ἄλλον. Βούλεται δέ γε μάλιστα τὸ τέλος, κ.
τ. λ. Similiter etiam MAGN. MORAL. I. c. A, 7, dicit haec:
ἔτι δὲ προαιρεσις μὲν οὐκ ἔστι τοῦ τίλους, ἀλλὰ τῶν πρὸς τὸ τέλος, οἷον οὐθεὶς προαιρεῖται ὑγιαίνειν, ἀλλὰ τὸ σπρός τὴν ὑγίειν προαιρούμενα, περιπατεῖν, τροχάζειν· βούλομεθα δὲ τὰ τέλη· ὑγιαίνειν γάρ βούλομεθα. — Ex his igitur apparet, propositum non esse voluntatem. Neque igitur propositum est appetitus aliquis in universum: appetitus enim species sunt cupiditas, ira et voluntas: propositum autem neque cupiditatem, neque iram, neque voluntatem esse, probatum est. Restat igitur, ut videamus, numne propositum sit opinio aliqua. Nam haec erat altera sententia, de qua supra diximus.

quaedam specialis (*ἄλλη οὐδέ τινι*). Primum enim, prout bona aut mala sequi nobis proponimus (*τῷ προαιρεῖσθαι τάγατὰ ἢ τὰ πακά*) qualitas morum alia est, et bene aut male morati nosmet ipsi sumus (*ποιοὶ τινές ἐσμεν*): ex eo autem, quod haec vel illam opinionem foveamus, qualitas morum nostrorum minime pendet (*τῷ δοξάζειν οὐ*). Deinde autem nobis proponimus aliquid sectari aut fugere (*προαιρούμεθα λαβεῖν ἢ φυγεῖν*), vel tale quiddam: opinamur (*δοξάζομεν*) vero de re aliqua, quae sit (*τί ἔστιν*), aut cui conducat (*τίνι συμφέρει*), aut quomodo fiat (*πῶς*); atqui de re quadam sectanda aut fugienda non admodum opinamur (*λαβεῖν ἢ φυγεῖν οὐ πάνυ δοξάζομεν*). Propositum denique laudatur (*ἡ προαιρετις ἐπαιρεῖται*), propterea quod ea spectet, quae facere debeamus (*τῷ εἶναι οὖ δεῖ μᾶλλον*), vel quod sit rectum (*τῷ ὁρθῷς*): opinio autem propterea laudatur, quod vera sit (*ἡ δόξα, τῷ ἀληθῶς*). Tandem vero ea dumtaxat nobis proponimus (*προαιρούμεθα*), quae esse bona pro certo sciamus (*ἄ μάλιστα ἵσμεν ἄγαθὰ ὄντα*): opinamur (*δοξάζομεν*) autem de iis quoque, quae nobis non admodum nota neque explorata sunt (*ἄ οὐ πάνυ ἵσμεν*). Postremo autem opinio de iis, quae optima sint, cum proposito haec eadem faciendi necessario conjuncta non videtur (*δοκοῦσι οὐχ οἱ αὐτοὶ προαιρεῖσθαι τα τὰ ἄριστα καὶ δοξάζειν*): sed contra nonnulli meliora quidem opinari et probare (*δοξάζειν μὲν ἄμεινον*), vitiositate autem corrupti deteriora sibi proponere (*διὰ πακίαν δ' αἰρεῖσθαι οὐχ ἄ δεῖ*) videntur. Utrum vero opinio propositum antecedat, an subsequatur (*εἰ προγίνεται δόξα τῆς προαιρέσεως ἢ παρακολουθεῖ*), nihil refert: nam de hoc nunc non quaeritur, sed

sitne propositum idem ac opinio quaedam specialis (εἰ ταῦτά ἔστι δόξη τινὶ), necne *).

Quid vero, vel quale est propositum, quandoquidem nihil est eorum, quae supra dicta sunt? *Propositum* (ἡ προαιρεσίς) igitur, ut antea dixi.

*) Ibid. p. 1111, B, 51 et sqq. — Aristoteles igitur hoc loco *septem* rationes assert, cur propositum non sit opinio: *duas* nempe, ex quibus sequitur, propositum non esse *simpliciter opinionem* (ὅλως δόξη ταῦτα): *quinque* autem, ex quibus efficitur, propositum non esse *opinionem quandam specialem* (δόξῃ τινὶ ταῦτον). *A)* *Propositum* non est *simpliciter* (ἀπλῶς) *opinio*: 1:o) *Opinio circa omnia*, tum *impossibilita* tum *possibilita*, versatur, propositum autem non ita, sed ea dumtaxat, quae *in potestate nostra* sunt, spectat. Similiter etiam dicit ETH. EVDEM. I. c. p. 1226, A, 1 δῆμοίς δὲ δῆλον ὅτι οὐδὲ δόξα, οὐδὲ ἀπλῶς εἰ τις οὔτε τις. τῶν γὰρ ἐφ' αὐτῷ τι εἴναι τὸ προαιρετόν, δοξάτι ζομεν δὲ πολλὰ καὶ τῶν οὐκ ὄντων εφ' οὐτού, οἷον τὴν διάμετρον σύμμετρον. Et MAGN. MORAL. I. c. p. 1189, A, 18γ πολλὰ γὰρ διανοούμεθα καὶ δοξάζομεν κατὰ διάνοιαν. ἐφ' οὖν ἡ διανοούμεθα, ταῦτα καὶ προαιρούμεθα, η̄ οὐ; πολλάκις γὰρ διανοούμεθα ὑπὲρ τῶν ἐν Ἰνδοῖς, ἀλλ' οὐτε καὶ προαιρούμεθα. — 2:o) In *opinione differentia veri et falsi*, in *proposito* autem *differentia boni et mali praecipua* est. Sic etiam dicit ETH. EVDEM. I. c. p. 1226, A, 4: ἐτι οὐκ ἔστι προαιρεσίς ἀληθῆς η̄ φευδής. οὐδὲ δὴ η̄ τῶν ἐφ' αὐτῷ ὄντων πρακτῶν δόξα, η̄ τυγχάνοντεν διόμενοι δεῖν τι πράττειν η̄ οὐ πράττειν. κοινὸν δὲ τερι δόξης τοῦτο καὶ βουλήσεως. βούλεσθαι δὲ καὶ δόξα μάλιστα τοῦ τέλους, προαιρεσίς δὲ οὐκ ἔστιν. — *B)* *Propositum* non est *specialiter opinio*, seu *opinio quaedam specialis*: quod quidem *quinque* argumentis probat Aristoteles, quae *omnia* per se patent. — *Propositum* igitur neque *appetitum* neque *opinionem esse*, ut nonnulli dictant, ex hac harum notionum recensione elucet. Quocirca accuratius exquirere oportet, quid sit et qualis sit *propositum*.

mus, spontaneum quiddam certe esse videtur. At vero non omnia, quae sunt spontanea, secundum propositum quoque fiunt: sed id demum est secundum propositum factum (*τὸ προαιρετόν*), de quo prius deliberatum est (*τὸ προβεβουλευμένον*). Nam propositum cum *ratiocinatione* et *prae-meditatione* est conjunctum: quod quidem ipso quoque nomine significatur, siquidem *propositum* (*προαιρετόν*) dicitur, utpote *prae ceteris electum et positum* (*πρὸ ἐτέρων αἱρετόν*) *).

*) Ibid. p. 1112, A, 13-17: τὶ δὲ οὐκ ἡ ποιῶν τι δοτιν, ἐπειδὴ τῶν εἰρημένων οὐδέν; ἐκούσιον μὲν δὴ Φαίνεται, τὸ δὲ ἐκούσιον οὐ πᾶν προαιρετόν. ἀλλ’ ἀρά γε τὸ προβεβουλευμένον; ηγάρι προαιρεσίς μετὰ λόγου καὶ διανοίας. ὑποσημαίνειν δὲ δύοις καὶ τούτοις ὡς ὅν πρὸ ἐτέρων αἱρετόν. — Postquam igitur Aristoteles sententias aliorum de propositi indole et natura recensuit, et ex hac recensione invenit, propositum neque appetitum aliquem, neque opinionem quandam esse, suam de proposito disquisitionem adgreditur. Omnium autem primum quaeritur, qua ratione Propositum cum Spontaneo cohaerent, et in quo alterum ab altero differat. De cohaerentia illa utriusque quaerere non multum laborat Aristoteles, sed a Spontaneo ad Propositum pergit dicendo: "περὶ προαιρέσεως ἔπειται διελθεῖν," — in quo habes exemplum *enumerationis* istius, quam autea reprehendimus. Addit vero haec pauca: οἴκειότατον γάρ εἶναι δοκεῖ τῇ ἀρτῇ καὶ μᾶλλον τὰ ἥδη κρίνειν τῶν πράξεων, — quibus quasi innuere videtur Propositum esse superiorem gradum in explicatione imputationis. Quod quidem comprobant ea, quae de differentia Propositi a Spontaneo proxime sequuntur. Dicit nempe Aristoteles de hac utriusque differentia: ηγάρι προαιρεσίς δὴ ἐκούσιον μὲν Φαίνεται, οὐ ταῦτὸν δέ, ἀλλ’ ἐπὶ πλέον τὸ ἐκούσιον. Spontaneum igitur *latius patet*, quam Propositum. Curi autem ita sit, duas rationes propounderunt: a) τοῦ μὲν γάρ ἐκούσιον καὶ παῖδες καὶ τὰλλα σῆμα κοινωνεῖ, προαιρέσεως δὲ οὐ. et b) τὰ ἐξαιρόμενα ἐκούσια μὲν λέγομεν, κατὰ

Deliberatio (η βούλευσις) igitur praecipuum est in notione propositi momentum, de qua videa-

προαιγεσιν δ' οὐ. Hae igitur actiones, quae τὰ ἐξαίφνια ab Aristotele appellantur, et eae sunt, quae per affectum aliquem aut cupiditatem committuntur, propositae quidem esse non possunt, quippe quum agens eas non praemeditatus sit, sed tamē ut spontaneae imputantur. Ad hanc autem rem illustrandam nobis liceat ex MICHELETI Systemate philosophiae moralium transscribere haec: "Der Wille, welcher sich in der freiwilligen Handlung mit den äusseren Objekten zusammenschloss, dirimt sich nun (im Vorsatze) wieder in sich und jene sinliche Welt, als den Boden seiner Thätigkeit. — — — Um nun diesen Begriff des Vorsatzes der Vorstellung näher zu rücken, und nach seinen Momenten zu entwickeln ist Aristoteles anzuführen, welcher ganz richtig bemerkt, dass auf die Lehre von den freiwilligen und unfreiwilligen Handlungen die Betrachtung des Vorsatzes folgen müsse, da dieser ja auch mehr Gewicht habe bei dem Urtheil über moralische Güte, als die äussere Handlung selbst; denn für jene entscheide eben die innre Gesinnung am meisten. Ferner sagt Aristoteles, dass jeder Vorsatz zwar freiwillig sei, jedoch nicht umgekehrt jedes Freiwillige vorsätzlich, sondern von grösseren Umfangen; denn auch Kinder und Thiere nehmen am Freiwilligen Theil, nicht aber am Vorsatze: desgleichen nennen wir die plötzlich begangenen Handlungen (τὰ ἐξαίφνια) nur freiwillige, nicht vorsätzliche, weil bei diesen, im Zorn und in der Leidenschaft unternommenen, die Selbstbestimmung zwar noch vorhanden ist, sobald nur die Umstände richtig aufgesfasst werden; obgleich dieselbe wegen der Heftigkeit jener Triebe, als eine plötzliche und momentane, die sich unmittelbar objektivirt, keine abgesonderte Existens, wie der Vorsatz, welchen mithin Zorn und Leidenschaft ausschlissen, gewinnen kann. Endlich, setz Aristoteles hinzu, geht der Vorsatz nicht auf den Zweck, sondern auf die Mittel; denn jenen, z. B. gesund oder glückselig zu sein, nimmt man sich nicht vor, sondern vielmehr die Dinge und Handlungen, welche zu diesen Zwecken führen. — Weil nun in den verschiedenen eine verschiedene Entscheidung

mus, quae sit et in quibus versetur. Utrum vero de omnibus rebus deliberant homines, omniaque in

zulassenden Umständen der Grund liegt, warum der Vorsatz die Reflexion enthält, welche zwischen jenen Möglichkeiten wählt, so ist genauer das, was der Vorsatz nothwendig über das blos Freiwillige voraus hat, ein Berathschlagen (*βούλευσις*); denn dieses muss jeder Wahl vorhergehen. Wegen der letzteren nennt Aristoteles aber den Vorsatz ein vorzugsweise Gewähltes (*προαιρέσις, προαιρετός, = πρὸ ἐτέ-ρῳ αἱρετόν*).” Vide ejus *System der philos. Moral*, p. 43-44. — Notio igitur actionis, ad hunc Propositi gradum proiecta, incrementum accepit, quod quidem nomen ipsum praecelare significat. De qua re Aristoteles pluribus locis disserit. ETH. EVIDEM. II: 10: p. 1226, B, 6: δηλοῦ δὲ πῶς καὶ τὸ ὄνομα αὐτό· οὐ γὰρ προαιρέσις αὔρεσις μέν ἔστιν, οὐχ ἀπλῶς δέ, ἀλλ’ ἔτέρου πρὸ ἔτέρου ταῦτα δὲ οὐχ οἵτον τε ἄντα σκέψεως καὶ βουλῆς. Propositum igitur non est simpliciter electio, sed praelectio enjusdam ex multis, quae quidem *deliberationem* requirit. Similiter etiam dicit MAGN. MORAL. I: 17: p. 1189, A, 12: οὐ προαιρέσις ἔσινεν οὔτως ἔχειν ὥσπερ καὶ τοῦ νομα αὐτῆς ἔχει, οἷον προαιρούμενα τόδε αντὶ τοῦδε, οἷον τὸ βέλτιον αντὶ τοῦ χείρονος· ὅταν οὖν αντικαταλλαττάμενα τὸ βέλτιον αντὶ τοῦ χείρονος ἐν αἰρέσει οὔτος, ἐνταῦθα τὸ προαιρεῖσθαι δόξεσσεν ἀν οἰκεῖον εἶναι. Id igitur Propositi praecipuum est, ut sit quasi praelectio unius ex multis, quod quidem *deliberatione* finita acturus sibi proponat: et in hoc ipso a Spontaneo differt Propositi in. Nam id, quod est Spontaneum, non illico secundum Propositem quoque fit: sed id demum est secundum Propositem factum (*τὸ προαιρετόν*), quod erat *praedeliberatum* (*τὸ προ-βεβουλευμένον*). De qua Propositi et Spontanei differentia Aristoteles ETH. EVIDEM. I. c. p. 1226, B, 30 et sqq. dicit haec: ὥστε ἐπεὶ τὸ μὲν ἐφ’ αὐτῷ οὐ η̄ πράττειν η̄ μὴ πράττειν, θάντις πράττῃ η̄ ἀπράκτῃ δι’ αὐτὸν καὶ μὴ δι’ ἄγνοιαν, έκαντι πράττει η̄ ἀπράκτει· πολλὰ δὲ τῶν τοιούτων πράττομεν οὐ βούλευσάμενοι οὐδὲ προνοήσαντες· ανάγκη τὸ μὲν προαιρετὸν ἀπαντούσιον εἶναι,

deliberationem cadunt (*πάντας βουλευούσι*): an de non-nullis deliberationem suscipere non licet (*περὶ ἐρίων*

τὸ δὲ ἔκοντος μὴ προαιρετόν, καὶ τὰ μὲν κατὰ προαιρεσίν πάντα ἔκοντος εἴησι, τὰ δὲ ἔκοντος μὴ πάντα κατὰ προαιρεσίν. Spontanea igitur sunt omnia omnia, quaecumque fecerit aliquis ipse per se et non per ignorantiam, quaeque faciendi vel non faciendi arbitrium penes eum erat: multa autem horum sine ulla *deliberatione* fiunt, et ea ipsa *mera spontanea* sunt: quae vero *deliberatione* finita aguntur, ea secundum propositum facta dicuntur. Unde necessario sequitur, Spontaneum *latius patere* quam Propositum. Similiter etiam dicit MAGN. MORAL. I. c. p. 1189, A, 52: οὐκ ἔστι τὸ ἔκοντος προαιρετόν. ἔκόντες γὰρ πολλὰ πράττομεν πρὸ τοῦ διανοηθῆναι καὶ βουλευσασθαι, οἷον καθίζομεν καὶ ἀνταμεῖδα καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἔκόντες μὲν ἀνεν δὲ τοῦ διανοηθῆναι, τὸ δὲ κατὰ προαιρεσίν πᾶν ἦν μετὰ διυγοίας. οὐκ ἄριτὸ ἔκοντος προαιρετόν, ἀλλὰ τὸ προαιρετὸν ἔκοντος ἦν τε γὰρ προαιρώμεθα πράττειν βουλευσάμενοι, ἔκόντες πράττομεν. Omnia igitur, quae secundum propositum fiunt, sunt quidem spontanea: non vero contra omnia, quae sunt spontanea, secundum propositum quoque fiunt. Sic *sponte* quidem saepissime subsedemus et exsursumus, sed sine ulla *deliberatione*: neque igitur hoc secundum propositum fit, sed tamen est spontaneum. Quam quidem Spontanei et Propositi differentiam a legislatoribus quoque perpaucis fuisse perspectam, animadvertit Aristoteles, dicens: Φαίνονται δέ τινες ὅλιγοι καὶ τῶν νομοθετῶν διορίζειν τὸ τε ἔκοντος καὶ τὸ ἐκ προαιρέσεως ἔτερον ὅν, ἐλάστρους τὰς Σημιταὶ ἐπὶ τοῖς ἔκοντος η τοῖς κατὰ προαιρεσίν τάττοντες. (De qua re vide sis MICHELETI, *System d. philos. Moral*, p. 98, ubi de differentia hac, quatenus apud Orientales, Graecos Romanosque legistatio positiva eandem agnoverit, agitur.) — Quandoquidem igitur haec ipsa *deliberatio praecipuum* est Propositi momentum, de ea, quae sit et in quibus versetur, videamus; de cetero autem lectorem ad MICHELETUM delegamus, qui de hoc ipso, in

οὐκ ἔστι βουλή)? Patet autem et promptum est, id quidem in deliberationem cadere (βούλευτόν) dici debere, non de quo stolidus aliquis vel insanus deliberaverit, sed de quo is, qui sanae mentis sit, deliberationem suscipiat. Nemo igitur de iis, quae aeterna sunt (*περὶ τῶν ἀεδίων*), deliberationem suscipit: ut, de mundo (*περὶ τοῦ κόσμου*), vel de incommensurabilitate lineae diagonalis et lateris (*πῆς διαμέτρου καὶ τῆς πλευρᾶς, ὅτι ἀγύμμετροι*). Neque vero de iis, quae sempiterna sunt et, quamvis perpetuo moveantur, eodem tamen modo semper fiunt (*περὶ τῶν ἐν κυρήσει, ἀεὶ δι κατὰ ταῦτα γιρομέτρων*), sive id necessitate, sive natura, sive propter aliam caussam eveniat, deliberaverit quispiam: ut, de solis anfracti atque ortu (*ρροπῶν καὶ ἀραιολῶν*); neque de iis, quae mutabilia sunt et alias aliter fiunt (*περὶ τῶν ἄλλοτε ἄλλων*): ut, de siccitatibus et imbribus (*αὐγῶν καὶ ὅμβρων*); neque de iis, quae fortuita sunt (*περὶ τῶν ἀπὸ τύχης*), ut de thesauri inventione (*Θησαυροῦ εὑρέσεως*); immo ne de omnibus quidem rebus *humanis* (*οὐδὲ περὶ τῶν ἀνθρωπικῶν πάρτων*): sic, quemadmodum Schytae snam rempublicam optime administrare possint, nemo Lacedaemoniorum deliberat. Nam nihil horum per nos effici potest (*τούτων οὐδὲν δι' ἡμῶν*). Atqui igitur non nisi de iis rebus, quae sub actionem cadant et in potestate nostra sint (*περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν πρακτῶν*), deliberamus. Quae quidem solae reliquae quoque sunt

quo Propositorum a Spontaneo dissert, indolem et naturam Propositi explicans optime disputat in opere suo saepissime laudato: *System d. philos. Moral*, p. 41-42.

(ταῦτα δὲ καὶ ἔστι λοιπά), de quibus deliberare licet. Namque omnium rerum, quae sunt siuntque, caussae esse videntur *natura*, *necessitas* et *fortuna*, vel denique *mens* (*ροῦς*) et *homo* in universum (πᾶν τὸ δι' ἀνθρώπου). Singuli autem homines non nisi de iis deliberationem suscipiunt, quae quisque per se ipse efficere possit *).

*) ETH. NICOM. III: 5: p. 1112, A, 18-34: βούλευόμεθα δὲ περὶ τῶν ἐφ' οἷμην πρωτῶν· ταῦτα δὲ καὶ ἔστι λοιπά. αὐτέτια γὰρ δοκοῦσιν εἶναι φύσις καὶ ἀνάγκη καὶ τύχη, οἵτι δὲ νοῦς καὶ πᾶν τὸ δι' ἀνθρώπου. τῶν δὲ ἀνθρώπων ἔκαστοι βούλευόνται περὶ τῶν δι' αὐτῶν πρωτῶν. — Omnia primum quod attinet ad illud: τῆς διαμέτρου καὶ τῆς πλευρᾶς, ὅτι ἀσύμμετροι, hoc ubique apud Aristotelem de incommensurabilitate lineae diagonalis et lateris quadrati accipiendum est, nusquam autem de *quadratura circuli*, quae his potius expressa videtur: πῶς ὁ κύκλος τετραγωνιστέος, vel πῶς ἀν ὁ κύκλος τετραγωνισθεῖη. (ETH. EVIDEM. II: 10: p. 1226, A, 29). Nam commensurabilitatem horum fieri non posse (RHET. II: 19), et incommensurabilitatem veritatem esse aeternam (DE GEN. ANIMAL. II: 6) dicit Aristoteles, ut bene admonet MICHELETUS. Quod autem ulterius hic dicit: "id quod Aristoteles quidem de quadratura circuli jam contendere nullo modo potuit, quum Archimedes primus librum de hoc problemate scripserit, et Lambertus demum incommensurabilitatem probaverit," haec nobis non satis sibi constare videntur. Nam PLUTARCHUS narrat Anaxagoram jam hac de re librum scripsisse, dicens: Ἀναξαγόρας μὲν ἐν δεσμωτηρίῳ τὸν τοῦ κύκλου τετραγωνισμὸν ἔγραψε. (De Exilio, p. 138; Ed. Stereot.). Praeterea autem indolem et naturam hujus problematis jam ab Aristotele fuisse perbene perspectam optime testantur ipsa ejus verba, quim dicat quadraturam circuli esse prorsus *impossibilem* (τὸ δι' ὅλως οὐ πρωτόν). Vocabula enim τετραγωνίζειν et τετραγωνισμός de quadratura circuli sunt accipienda. (Vide PASSOW's Lexikon). Archimedes vero primus fuisse dicitur, qui certum

Neque tamen in iis, quae disciplina aliqua exacta et sibi ipsa sufficiens praescribit (*περὶ τὰς*

aliquid de quadratura circuli statuerit: "Zuerst fand Archimedes das Verhältniss des Durchmessers zum Umfange, wie 7 zu 22, oder wie 1 zu 3", etc. (Vile CONVERSATIONS-LEXIKON, p. 544, *Kreis.*) De cetero hanc rem diligentissime explicatam invenies in MICHELETI *Commentar. ad h. l.* p. 151 et sqq. — Quod autem attinet ad sensum hujus loci, si toum respicias, hic fere esse videtur. Causa omnium, quae sunt fiuntque, est vel *natura*, vel *necessitas*, vel *fortuna*, vel denique *mens* et quicquid per hominem sit, i. e. *homo* in universum. *Tribus* autem prioribus caassis, sive potius iis, quae per hasce caussas eveniunt, exceptis, non nisi ea, quae per *hominem* in universum fiunt, reliqua sunt, de quibus deliberationem suspicere licet. *Objectum* igitur *deliberationis* (*τὸ βουλευτόν*), ut ita dicam, tale esse debet, ut sub actionem cadat (*πρωτόν*) in universum, et in potestate nostra (*ἐφ' ἡμῖν*) sit. De qua re Aristoteles expressius dicit ETH. EVDEM. II: 10: p. 1226, A, 20: οὐτε δὴ τῶν δυνατῶν καὶ εἶναι καὶ μὴ τὰ μὲν τοιαῦτα ὥστε ἐνδέκεσθαι βουλεύσασθαι περὶ αὐτῶν, περὶ δὲ εἴων δ' οὐκ ἐνδέκεσται. τὰ μὲν γὰρ δυνατὰ μὲν ἔστι καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι, ἀλλ' οὐκ ἐφ' ἡμῖν αὐτῶν ηγένεσίς ἔστιν, ἀλλὰ τὰ μὲν διὰ Θύσιν τὰ δὲ διὰ ἄλλας αἰτίας γίνεται περὶ ᾧν οὐδεὶς ἀν οὐδὲ ἐγκειρήσεις βουλεύεσθαι μὴ ἀγνοῶν. De iis igitur rebus, quae in *potestate nostra* non sunt, nemo, nisi forte id ipsum ignorans, deliberationem suscipit. Hujus autem generis sunt omnia, quorum causa est vel *natura*, vel *necessitas*, vel *fortuna*: quapropter nemo de his deliberaverit. περὶ ᾧ δὲ δέκεσται μὴ μόνον τὸ εἶναι καὶ μὴ, ἀλλὰ καὶ τὸ βουλεύσασθαι τοῖς ἀνθρώποις ταῦτα δὲ ἔστιν ὅσα ἐφ' ἡμῖν ἔστι πρᾶξαι καὶ μὴ πρᾶξαι. De iis autem rebus, quas *facere* vel *non facere* in *nostra* est *potestate*, deliberat quisque, et im his deliberatio omnino locum tenet. διὸ οὐ βουλευόμενα περὶ τῶν ἐγγιδοῖς, οὐδὲ πῶς ἀν δικιάς τετραγωνισθεῖην τὰ μὲν γὰρ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, τὸ δὲ ὅλως οὐ πρωτόν. Illud in *potestate nostra* non est, hoc autem prorsus fieri

ἀκοινεῖς καὶ αὐτάρχεις τῶν ἐπιστημῶν), deliberationi est locus: sic de litteris scribendis (περὶ γραμμάτων) numquam deliberamus: quo enim modo haec sint scribenda, haud ambigimus (οὐ γὰρ διστάζομεν πᾶς γραπτέον). Verum enim vero non nisi de iis, quae nostra quidem opera fiant, sed tamen non eodem modo semper eveniant (ὅσα γίνεται δι' ἡμῶν, μὴ ὥσταντος δ' ἀει), deliberationem suscipimus: ut de iis, quae ad medicinam et ad artem quaestuariam (χορηγιαστικήν) pertinent: et ut in arte nautica eo magis, quam in gymnastica dubitare solemus, quanto minus illa, quam haec firmis praeceptis est absoluta (διηκοίβωται). Similiter etiam de iis, quae ad reliquas artes scientiasque pertinent (περὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίως), deliberare solemus. Sed tamen in artibus potius, quam in scientiis deliberationi est locus (μᾶλλον δὲ καὶ περὶ τὰς τέχνας ἢ τὰς ἐπιστήμας): in illis enim saepius ambigitur (μᾶλλον γὰρ περὶ αὐτὰς διστάζομεν). Deliberandi autem ratio (τὸ βουλεύεσθαι) in iis potissimum locum tenet, quae plerumque usuveniant (ἐν τοῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ), quorum tamen exitus sit incertus (ἀδηλοις δὲ πᾶς ἀποβῆσεται): ut et in quibus incertum aliquid et indefinitum insit (ἐν οἷς ἀδιόριστον). Quamobrem etiam ad res magnas et graves considerandas alios in consilium adhibemus (συμβούλους παρα-

nequit: et idcirco nentrum in deliberationem cadit. Neque tamen omnium rerum deliberationem, quae in potestate nostra sunt, suscipimus: sed singuli homines non nisi de iis deliberaant, quae quisque per se ipse efficere possit. Dicit nempe: ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν ἱφ' ἡμῖν πρακτῶν περὶ ἀπάρτων. De qua re in iis, quae proxime sequuntur, diligentius disputat Aristoteles.

λαμβάνομέν εἰς τὰ μεγάλα), nobis met ipsi dissidentes, tamquam ad eas dijudicandas haud gnari essemus (ώς οὐχ ἵκαροις διαγρῶται) *).

*) Ibid. p. 1112, B, 1-11. — Deliberationi igitur locus est non nisi in iis, quae sub actionem cadant, et in potestate nostra sint: neque tamen de omnibus ejusmodi rebus deliberationem suscipimus, sed de iis, quae *probabilitatis* gradum numquam excedant, quoiumque *exitus* sit *incertus*, potissimum deliberamti. De qua re haec dicit ETH. EVDEM. II: 10: p. 1226, A, 53: τὰ δὲ προαιρετὰ καὶ πρωτὰ τῶν ἐφ' ἡμῖν ὄντων ἔστιν. διὸ καὶ ἀπορήσειν ἦν τις, τί δὴ ποθ' οἱ μὲν ἴστροι βουλεύονται περὶ ᾧ ἔχουσι τὴν ἐπιστήμην. οἱ δὲ γραμματικοὶ οὖ; αὔτοι δ' ὅτι δικῆ γνωμένης τῆς ἀμφοτίας (ἢ γὰρ λογιζόμενοι ἀμφοτανομεν, η̄ κατὰ τὴν αἰσθησιν αὐτὸ δρῶντες) ἐν μὲν τῇ ἵπτρικῇ ἀμφοτέρως ἐνδέχεταις ἀμφοτεν, ἐν δὲ τῇ γραμματικῇ κατὰ τὴν αἰσθησιν καὶ πρᾶξιν, περὶ οἵς ἂν σκοπῶσιν, εἰς ἀπεργίαν οὖσιν. In medicina igitur error bisariam committi potest, vel in ratiocinatione vel in sensibus, et idcirco in iis, quae ad hanc scientiam pertinent, praecipuus est deliberationi locus. — Diligentius autem hac de re dicit MAGN. MORAL. I: 17: p. 1189, B, 6: ἔστιν οὖν ἡ προαιρεσις (ideoque etiam deliberatio) ἐν τοῖς πρωτοῖς, καὶ τούτοις ἐν οἷς ἐφ' ἡμῖν ἔστι καὶ πρᾶξαι καὶ μὴ πρᾶξαι, καὶ οὗτως ἡ μὴ οὗτως, καὶ ἐν οἷς ἔστι λαβεῖν τὸ διὰ τί. τὸ δὲ διὰ τί οὐχ ἀπλοῦν ἔστιν. ἐν μὲν γὰρ γεωμετρίᾳ, ὅταν φῆ τὸ τετράγωνον τέτταρεσι ὁρθαῖς ίσας ἔχειν, καὶ ἐρωτῷ διὰ τί, ὅτι, φησί, καὶ τὸ τρίγωνον δυσὶν ὁρθαῖς ίσας ἔχει. ἐν μὲν οὖν τοῖς τοιούτοις ἐκ τῆς ἀρχῆς ὠρισμένης ἔλαβον τὸ διὰ τί, ἐν δὲ τοῖς πρωτοῖς, ἐν οἷς ἡ προαιρεσις, οὐχ οὗτως οὐδεμία γάρ κατέπιε ὠρισμένη ἀλλ' ἀν ἀπαιτη τις, διὰ τί τοῦτ' ἔπραξε; ὅτε οὐκ ἔνην ἀλλως, η̄ οτι βέλτιον οὗτως. ἐξ αὐτῶν τῶν συμβιαζόντων, ὅποις ἐν φαίνεται βέλτιω εἶναι, ταῦτα προαιρεῖται καὶ διὰ ταῦτα. διὸ δὴ ἐν τοῖς τοιούτοις τὸ βουλεύσασθαι ἔστι τὸ πῶς δεῖ, ἐν δὲ τοῖς ἐπιστήμαις οὐ. οὐδεις γὰρ βουλεύεται πῶς δεῖ γράψαι τὸ ὄνομα Ἀρχήν λέοντας, ὅτι ἔστιν ὠρισμένον πῶς δεῖ γράψαι τὸ ὄνομα

Neque vero de ipso fine (οὐ περὶ τῶν τελῶν), sed de iis, quae ad finem obtinendum conducant (περὶ τῶν πρὸς τὰ τέλη), deliberamus. Sic neque medicus, an sanaturus sit, deliberat, neque orator, an perswasurūs, neque politicus, an bonis legibus civitatem temperaturus, neque omnino quisquam de ipso fine deliberationem suscipit: sed omnes, certo quodam fine posito (θέμεροι τέλος τι), quo modo et per quae hunc assequi possint (πῶς οὐδὲ διὰ τίων ἔσται), deliberant. Quod si pluribus modis (διὰ πλειόνων) fieri posse videatur, quo modo facillime et optime (διὰ τίων φύστα οὐδὲ κάλλιστα), deliberant: sin autem non nisi una ratione commode absolvi posse videatur (διὸ ἐνὸς δὲ ἐπιτελουμένου), quomodo hac unica ratione fiat (πῶς διὰ τούτου), iterumque

³ Αρχικλέους. ή οὖν ἀμαρτία οὐ γίνεται ἐν τῇ διανοίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ γράφειν. ἐν οἷς γάρ μή ἔστιν η ἀμαρτία ἐν τῇ διανοίᾳ, οὐδὲ βουλεύονται υπὲρ τούτων. ἀλλ' ἐν οἷς ηδη ἀόριστον ἔστι τὸ ὡς δεῖ, ἐνταῦθα η ἀμαρτία. Τοτε δὲ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τὸ ἀόριστον, κ. τ. λ. — Confer RHETOR. I: 4: p. 1359, A, 30 et sqq., ubi de consultatione inter alia dicit haec: πρῶτον μὲν οὖν ληπτέον περὶ ποια ἀγαθὰ η κακὰ ὁ συμβουλεύων συμβουλευει, ἐπειδὴ οὐ περὶ ἄποιντα ἀλλ' ὅσα ἐνδέχεται καὶ γενέσθαι καὶ μή. ὅσα δὲ ἐξ ἀνάγκης η ἔστιν η ἔσται η ἀδύνατον εἶναι η γενέσθαι, περὶ δὲ τούτων οὐκ ἔστι συμβουλή. οὐδὲ δὴ περὶ τῶν ἐνδεχομένων ἀπόντων. Τοτε γάρ οὐδὲ φύσει ἔνια καὶ ἀπὸ τύχης γνόμονα ἀγαθὰ τῷν ἐνδεχομένων καὶ γίγνεσθαι καὶ μή, περὶ ᾧ οὐδὲν πρὸ ἔργου τὸ συμβουλεύειν. κ. τ. λ. Postquam autem ea, de quibus consultari non licet, enumeravit, objectum consultationis ita definit, ut ea omnia in consultationem cadant, οἵσα πέφυκεν ἀγάγεσθαι εἰς ήμᾶς, καὶ ἦν η ἀρχὴ τῆς γενέσεως ἐφ ημῖν ἔστιν. μεχρὶ γάρ τούτου σκοποῦμεν, ὡς οὐ εὑρώμενοι εἰ ημῖν δυνατὰ η ἀδύνατα πράξαι.

quomodo hoc ipsum (*κάκευτο διὰ τίρος*), et sic porro usque dum ad primam caussam pervenerint (*ἔως ἂν οὐδέποτε εἰπεῖ τὸ πρῶτον αἴτιον*), quae quidem in ipsa inventione ultima est (*ὅτε ἐν τῇ εὑρέσει ἔσχατον*). Namque is, qui de re aliqua deliberat (*ὁ βούλευσθεός*), haud aliter inquirere et dissolvere videtur, atque is, qui descriptionem mathematicam resolvere studet (*ώσπερ διαγράμμα*). Neque tamen omnis quaestio est deliberatio (*ἡ ζήτησις οὐ πᾶσα βούλευσις*), ut sunt quaestiones mathematicae: omnis vero deliberatio est quaestio aliqua (*ἡ βούλευσις πᾶσα ζήτησις*). Perspicuum autem esse videtur, id agenti esse primum, a quo ordiatur, quod quaerenti erat postremum (*τὸ ἔσχατον ἐν τῇ ἀγαλάσσει πρῶτον εἶναι ἐν τῇ γενέσει*), seu id, quod erat ultimum in quaestione hac analyticā, primum esse in ipsa actionis genetica explicatione. Quod si is, qui est acturus, in aliquid impossibile inciderit (*ἀδυνάτῳ έντιχωσιν*), ab instituto desistit (*ἀφίσταται*): veluti si pecunia opus esset, ejusque expedienda nulla ratio inveniri possit; sin autem possibile videatur, ad agendum adgreditur (*ἐγχειροῦσι πράττειν*). Possibilia autem esse dicuntur ea, quae opera nostra effici possunt (*δυνατὰ ἀ δι' ἡμῶν γένονται*): nam ea, quae amicorum opera peraguntur, nostra opera quodammodo fieri videntur (*δι' ἡμῶν πᾶς ἔστιν*): principium enim in nobis met ipsis est (*ἡ γὰρ ὁρχὴ ξενοῦνται*). Quaeritur autem modo de ipsis *instrumentis* (*ιὰ ὄργανα*), modo de *usu* eorum (*ἡ χρεῖα αὐτῶν*): et similiter in reliquis (*ὅμοιως ἐν τοῖς λοιποῖς*), modo *cujus opera* (*δι' οὐ*), modo autem quomodo seu *qua ratione* (*πῶς ἡ διὰ τίρος*) hujus operā res expediri possit. Homo igitur sane vide-